

https://mno.hu/migr_1834/koznapló-403575

Végh Alpár Sándor
Köznapló
2008. szeptember 9.

Vártam, hogy a csehszlovákiai invázióra emlékezők közül valaki szót ejt a folytatásról, hisz utána annak ellenére megmozdult a mély, hogy a kor tanúi úgy vélték, Európa keleti fele fölött végleg elsötétült az ég. Nem mindenki látta így. Balogh Zoltán egész biztosan nem.

Neve ma már keveseknek mond valamit. Bizonyos köröknek sértené az érdekeit, ha kitudódna: más szavait ismételtetik, más szelleme táplálja azt, aminek ma mítosza van. Balogh azok egyike, aki látta, mi következik '68 után. Sőt nemcsak látta, ki is mondta, hol szűk, hol tágabb körben. A tágabbat szociológiai előadásai jelentették az ELTE-n. Ezeket csaknem minden alkalommal ott ült a „belügy.” (Pikáns kérdés: tudott-e erről a tanszék vezetője, Huszár Tibor? Elsőrangú felsőbb kapcsolatai voltak...) A hálózat követte a radikális szociológust oda is, ahol azt hitte, övéi közt van, de sose volt „tisztá” körben. Nyomában voltak. Úzött vaddá tették.

Hívott a minap az ismert előadóművész. Egyik mondatába nyomatékként beleszótt, hogy ő annak idején „kemény antibolsevik” volt... Van abban egyfajta báj, amikor valaki egy mocsárrá puhult korszakra visszatekintve keménynek mondja magát. Ilyenkor azonnal kitetszik, fogalma sincs, mit jelent a szó, amellyel magát ékszerezte. Belesápadna, ha tudná, mivel járt a hetvenes években a „kemény antibolsevistaság”. Útleválbevonás, rendőri felügyelet, szakmai periféria, állandó zaklatás. Nehéz volt kibírni. Erőt kívánt. Eltökéltséget. Tiltott helyről való ismereteket. Belőlük fakadó meggyőződést. Szétzilált családokat. Hozzá a hitet, hogy szembe kell menni a milliókkal, akik sörrel a kézben nézik, hogy mit üzen nekik május 1-jén a tévé kamerái előtt Kádár János.

Köztünk vérségi kapcsolat is volt: Zoltán anyja és az enyém testvérek voltak. Tán

ezért is óvott egy idő után belsőbb köreitől. Gyakran mondta, mikor hívtam: majd máskor. Féltett tán, hogy adott pillanatban bizonyos helyen rám ijesztenek? Nem tudom. Egyszer egy interjúban kérdezték, volt-e, aki nagy hatást gyakorolt rám ifjú éveimben. Mondtam a nevét. A rádiós nem ismerte. Balogh Zoltán már nem él, jegyeztem meg, de higgye el, zseni volt, és mindenki ekként nézett rá. (Urambocsá Magyar Bálint is, ő utóbb példaképének mondta. Persze ha összevetem Balogh udvari másfél szobáját az Akácfa utcában – ahol negyedmagával lakott – az exminiszter háromszintes villájával, aligha örülne a szociológus, hogy kinek lett ő a példaképe. Mindjárt kiderül, miért.)

Az a fajta baloldali volt, akivel ha beszélt az ember, el sem tudta képzelni, hogy létezhet más tisztességes világnézet is. Ha lenne egy igazi munkáspárt nálunk, belépnék, pajtikám, de ebbe nem lehet, mondta egyszer.

Talán nem is annyira írásai hívták fel rá a figyelmet, mint az a hatás, amelyet hallgatóságára, tanítványaira és barátaira gyakorolt. Felismerései jó tíz évvel megelőzték a „nagy” társadalomtudósokét. Bátran gondolkodott. Nem félt meglátni és felismerni mindazt, amitől mások megrettentek.

A világhálón találtam egy weblapot. A Magyar Állami Földtani Intézet (MÁFI) filozófiai vitakörének történetéről írta Detre Csaba, és említi a T.E.A.M.S. nevű szervezet összejövetelét. A helyszín többnyire magánlakás volt. Akár olyan, mint Balogh másfél szobája. Azért idézek a weblapról, hogy ne családi szemszögből láttassam unokabátyámat. Hogy a „kemények” lássák, Balogh némely megállapítását ma se lehet anélkül idézni, hogy gyöngébb lelkek bele ne remegnének:

„Balogh Zoltán (1942–1978) szociológus eredetileg meteorológus volt. A hetvenes évek eleje óta szervezője különféle ellenzéki mozgalmaknak, több illegális kiadványt hozott létre. Rendőri felügyelet alatt állt. Zseniális embernek tartották, főleg a szocialista társadalom valódi struktúrájának feltárása miatt.” Egy összejövetelen, dátuma 1978. január 21., egy hivatalos ember éles hangon kifogásolta „az állami vezetőségdestruálását”. Balogh Zoltán szót kért, és elmondta, hogy „a szocialista világ összeomlása után elkerülhetetlen lesz az »ochlokrácia« kitörése, azaz a söpredék uralma. A kapitalisták nem felszabadítani jönnek majd, hanem

kizsákmányolni, gyarmatosítani. Ez a rendszer persze csak a »komprádorburzsoázia« kiépítésével működhet, azaz kalandorok, bűnözők, elvtelen harácsolók bevonásával. Döbönt csend fogadta a hozzászólást. Balogh Zoltán itt fejtette ki először és utoljára azt a nézetét is, hogy a kapitalizmus korunk legprimitívebb létformája, és rettenetesen destruktív módon befolyásolja a társadalmi tudatot. A kapitalizmus csak egy elhülyített társadalomban működhet sikeresen, mikor a társadalom nagy része kizárólag fogyasztóként működik. Talán ugyanitt hangzott el először a fogyasztó társadalom megnevezés.”

„Balogh Zoltán 1978 elején hirtelen és váratlanul meghalt. A hivatalos híradás szerint öngyilkos lett, de ezt környezete képtelenségnek tartotta, és egyértelműen állította, hogy meggyilkolták. Ilyen értelmű híradások jelentek meg a nyugati médiumokban, többek közt a Szabad Európa Rádióban” (www.filozofiaivitakor.hu/fv-tortenet-1973-1986.doc).

Az emlékezők 1968 történéseit bocsánatba nyálazzák, fényébe magukat állítják, s az utána következő éveket feledni látszanak. Mintha akkoriban nem történt volna semmi. Mintha Kádárék politikai bázisát nem ők, a Balogh Zoltánok bátorsága, tehetsége és eltökéltsége kezdte volna ki. Mintha nélkülük létrejöhetett volna a „demokratikus ellenzék”, amely a maga érdemeit ma mindenek fölé helyezi. Hát nem!

Nagyon hiányzik egy könyv erről a zseniális gondolkodóról. Két okból is elképesztően aktuális. A kormányba beépült „komprádorburzsoák” egyre gátlástalanabbak. Ez az egyik ok. A másik: sügyig állunk a legteljesebb csődben, amelyet Balogh megjövendölt. Ideje volna látni a valódi okokat. Ne hazudozó kormányzóvivők és vezércikkírók mondják meg, mi vesz körül bennünket. Egy könyv Balogh Zoltánról. Igen.

Végh Alpár Sándor